

névtelenül megtenni, és értelmetlen is volna, mivel az eredmények közzétételének fontos eleme a prioritás kimutatása.

A kutató igénye az, hogy megbecsüljék, tehát ismerjék el teljesítményét, státusát és a presztízsét. Nyilvánvalóan vannak kognitív szükségletei is, azaz célja a megismerés és a megértés. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az elfogadás, hovatartozás szükséglete is megjelenik, ami az amatőrök körében fő motívum. A kutatók körében azonban megvannak ennek a sajátságai, mivel az elfogadásban elsődleges szerepet betöltő szakmai közösségek társadalmi kontextusa és kulturális identitása eltér a köznapi közösségektől, hiszen egy-egy szakterület sajátos kommunikációs stílusa az adott terület közösségeihez kötődik, és az ott használatos műfajok hordozzák és képviselik ezt a stílust (Elmborg, 2006).

Próbáljunk meg ezek után válaszolni a címben feltett kérdésre! Veszélyes-e a tudományra a Web 2.0? Átfogó választ egyelőre nem adhatunk. Világos viszont, hogy nem kell törődnünk például azzal, ha valaki önmegvalósításától motiválva blogot indít, és ott mindenféle, tudományos szempontból

megalapozatlan állítást hoz nyilvánosságra. Nem helyeselhetjük viszont, ha az ott leírtakat azonos érvényűnek tekintik egy lektorált folyóiratban megjelent cikk állításával. (Ettől függetlenül persze, adott esetben, hivatkozhatunk blogbejegyzésekre is.)

Látnunk kell, hogy a Web 2.0 számos más aspektusa nem hordoz magában ilyen veszélyeket. Ezeknek az eszközöknek egyszerűen nincs releváns érintkezésük a szakmai és tudományos kommunikációval.

Korunkat a magas szintű szakosodás jellemzi, ezért érték a társadalomban a hosszú tanuláson alapuló hozzáértés. A tudomány pedig csak a hozzáértést fogadhatja el. Eközben soha nem volt még ilyen könnyű a tudás létrehozásához szükséges információkat összegyűjteni, míg a tudást létrehozni az összegyűjtött információkból soha nem volt ilyen nehéz (Martell, 2009). Ebben a helyzetben egyelőre csak annyit tehetünk, hogy odafigyelünk, és nem hagyjuk magunkat semmiféle retorikától elvakítani.

Kulcsszavak: *Web 2.0; amatőrizmus; kutatói identitás; információs technológia*

IRODALOM

- Allen, Matthew (2008): Web 2.0: An Argument Against Convergence. *First Monday*, 13, 3, <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/2139/1946>
- Badke, William (2004): *Research Strategies: Finding your Way through the Information Fog*, 2nd ed. iUniverse.com, Lincoln, NE.
- Björk, Bo-Christer (2004): Open Access to Scientific Publications – An Analysis of the Barriers to Change? *Information Research*, 9, 2, <http://InformationR.net/ir/9-2/paper170.html>
- Cope, Bill – Kalantzis, Mary (2009): Signs of Epistemic Disruption: Transformations in the Knowledge System of the Academic Journal. *First Monday*, 14, 4–6, <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/2309/2163>

- Csepeli György (2008): Wikitudás. *Kritika*, 37, 4, 2–4.
- Elmborg, James (2006): Critical Information Literacy: Implications for Instructional Practice. *Journal of Academic Librarianship*, 32, 2, 192–199.
- Everitt, Dave – Mills, Simon (2009): Cultural anxiety 2.0. *Media, Culture & Society*, 31, 5, 749–768.
- Ginsparg, Paul (2007): Next-Generation Implications of Open Access. *CTWatch Quarterly*. <http://www.ctwatch.org/quarterly/articles/2007/08/next-generation-implications-of-open-access/>
- Keen, Andrew (2007): *The Cult of the Amateur*. Nicholas Brealey Publishing, London
- Martell, Charles (2009): Access: The Social Dimension of a New Paradigm for Academic Librarianship. *Journal of Academic Librarianship*, 35, 3, 205–206.

CSENDES ZOLTÁN

1924–1959

Csetri Elek*

történész, az MTA rendes tagja

Fél évszázada, hogy meghalt. Halála egybeesett és összefüggött a Bolyai Tudományegyetem erőszakos megszüntetésével. Az évforduló kötelez bennünket, hogy Csendes Zoltánról mint felelős magyar értelmiségiről és tragikus sorsú prorektorról szóljunk. Annál inkább, mert személyiségét kevesen ismerik. Míg egyetemi kollégájáról, Szabédi Lászlóról – akinek sorsában osztozott – évente megemlékeznek, a Bolyai Egyetem prorektori tisztjét utolsóként betöltő Csendes Zoltánról alig esik szó.

Ötven év távlatából hadd idézzük fel rokonszenves alakját. Barátai és ismerősei előtt most is ott áll szokatlanul magas, sudár alakja, kedves és udvarias mosolya, ami mindig megjelent arcán, amikor valakivel beszélt. Egyébként komolyság, határozottság és elmélyültség sugárzott arcáról, mintha mindig gondolkodna valamiről. Mindenkihez szíves és szorgalmas volt, nem hiszem, hogy élete folyamán megbántott volna valakit, még kevésbé, hogy hangos szóval illetett volna bárkit is. Mondhatni úgy is: született diplomataként viselkedett, kiváló kapcsolatteremtő volt.

Kolozsváron született, 1924. november 23-án, jómódú polgárcsaládban. Sokoldalú

* Csetri Elek tanár úr e dolgozat elkészülte után nem sokkal eltávozott közülünk. R. Várkonyi Ágnes emlékező sorai lapunk 623. oldalán olvashatók.

nevelésben részesült. Édesapja a kolozsvári Dermata bőr- és cipőgyár vezetői közé tartozott. Mint műszaki vezető, főmérnöki, igazgatói, igazgatói minőségében meghatározó szerepe volt a Dermata fejlődésében, ami az 1930-as években az európai cipőgyártás élvonalához tartozott. Magas beosztásának megfelelően az édesapja a gyárnak részvényese is volt és kedvező anyagi helyzetet biztosított családjá számára. Szerette volna, ha az ő példájára fia is hasonló karriert fut be.

Az édesapja Zoltán fiát az elemi elvégzése után a Ferdinánd Egyetem román tannyelvű gyakorlóiskolájába (Seminarul Pedagogic) járatta. Megengedhette magának, hogy tehetséges fia mellé tanárokat fogadjon, akik az akkori világnyelvek közül a németre és franciára tanították. Kultúrája szélesítése érdekében zenei műveltsége is jelentősen bővült azzal, hogy zongorázni tanult. Szépen játszott a nagy klasszikusokat, kedvencei közé tartoztak Beethoven hegedűversenyének átiratai, Liszt Ferenc számos darabja, Chopin több zongorakölteménye, a modernebbek közül a Mahler-szimfóniák zongorára átültetett változatai. Társaságban is szépen és szívesen zongorázott.

Pontosan nem ismerjük, inkább sejtjük az okát, hogy 1940 előtt miért járt Csendes Zoltán román gimnáziumba. Édesapja a Der-

mata-üzem egyik vezetőjeként valószínűleg úgy vélte, hogy karrierjét készíti elő, mikor fiát román középiskolába íratja, ahol tökéletesen elsajátítja az államnyelvet. Emellett a Seminarul Pedagogic gimnáziumba a jobb módú, mondhatni előkelőbb román családok gyerekei jártak. Az édesapa a román iskoláztatástól minden bizonnyal a fiában rejlő tehetség kibontakozását remélte, és az érvényesülése útját igyekezett egyengetni.

Az 1940-es bécsi döntés után a Csendes családot új helyzet elé állította. A fiatal ember haladása szükségessé tette, hogy az állam nyelvén oktató gimnáziumban szerzett román műveltség mellé a hungarológiai tárgyakban is elmélyedjen, magyar nyelv- és irodalmi, valamint magyar történelmi ismereteit kiegészítse. Így az ifjú Csendes Zoltán 1940 őszétől kezdve az érettségi vizsgáig a kolozsvári Református Kollégium diákja lett.

A kollégiumban szorosabb kapcsolat főleg a bentlakó osztálytársak között alakult ki, akik az internátusban egy hálóban aludtak, egy teremben tanultak, együtt étkeztek s közös gondjaik-bajaik-szórakozásaik-csínyjeik jobban összeforrasztották őket. A kintlakók inkább társadalmi helyzet és városnegyedek szerint tartoztak össze, barátkoztak. A kintlakó Csendes Zoltán eléggé zárkózott természet volt, barátait jobbára a közös reál tárgyak iránti érdeklődés alapján választotta ki. Közéjük tartozott Gábos Zoltán, Nagy Zoltán, Kárpáthi Egon, akik mérnöknek készültek. Gábos Zoltánnal – kollégiumi pályázatok, matematikai-fizikai feladatok megtárgyalására – a Csendes-házban többször együtt voltak. Csendes Zoltán barátunkat minden osztálytársa halk szavú, kedves kollegaként tartotta számon. Visszahúzódló viselkedése mellett ebben talán annak is szerepe lehetett, hogy 1940-ben újonnan került az osztályba, kevese-

ket ismert, a többiek felől jórészt tájékozatlan volt. Egyébként jól beilleszkedett az osztályközösségbe. Érdeklődési körét jelzi, hogy kezdeményezésére a kollégiumban 1942-ben fotóklub alakult, amelynek ő volt a vezetője.

Noha 1940-ben az ősi kollégium jól összeforrott VI. osztályába került, mégis *homo novus*-ként szerénységével és barátságos modorával hamar megnyerte diáktársai rokonszenvét. Szintúgy tanárai megbecsülését, akik mintaszerű viselkedéséért, becsületességéért, szerénységéért, szorgalmáért s nem utolsósorban kiváló szellemi képességéért szintén megszerették. Noha eleinte a magyar nyelv- és irodalomból volt pótolnivalója, kollégiumi éve alatt mindvégig az élen járt, és az intézmény jelesei közé tartozott. A Református Kollégium elismert magyar és európai szellemiségű tanáraitól kapott kiváló felkészüléssel tette le az érettségit (1943).

Képességeire-tehetségére-szorgalmára elég legyen egy-két mozzanattal rávilágítani. Nemcsak hogy mindvégig színjeles osztályzatai voltak és kitűnő végeredménnyel érettségizett, hanem más iskolai tevékenységekben is kiemelkedett. A fotóklubban, 1942-ben, az ott tartott húsz előadásból kilencet maga tartott, annak keretében tizenhat szaklapból összesen negyven cikket és közleményt ismertetett, és a „kollégiumi hét” rendezvénye alkalmával társaival együtt fényképekkel lépett a nyilvánosság elé. Sokoldalú tehetségére vet fényt, hogy hetedikos gimnazista korában pályázatnak számító zárthelyi latin írásbeli versenyen is díjat nyert. Legnagyobb tudományos jellegű babérját mégis nyolcadikos gimnazistaként aratta, mikor *A távolbalátás* című pályázattal nemcsak díjat és „külön dicséretet” nyert, hanem a kollégiumi évkönyv értékelése szerint: „*Munkája messze túlhaladja a középiskolai mértéket.*”

Egyértelmű volt, hogy a maturandus Csendes Zoltán műszaki pályára készül.

Érettségi után több osztálytársával együtt a budapesti Műegyetemre iratkozott be; a gépészmérnöki szakot választotta. A főváros ragyogó lehetőségeket tárt fel előtte. Pesti műegyetemista tanévét (1943–1944) kolozsvári kollégista társaival baráti viszonyban töltötte, műveltségét színházi és operaelőadásokkal, hangversenyek és kiállítások látogatásával gazdagította. A hangsúlyt természetesen a szakmai felkészülésre fektette, és tanulmányait mintaszerűen, a nála megszokott kitűnő eredménnyel végezte.

Budapesti tanulmányait a hadi helyzet alakulása szakította meg. 1944 áprilisában hazatért Kolozsvárra, de a szovjet–román csapatok elől családját követve Budapestre menekült. 1945 tavaszán tértek vissza Kolozsvárra. Édesapja súlyos betegségével nehezen élte túl a menekülés nehéz hónapjait, de felgyógyulva folytatta munkáját a Dermatában. Kiváló szakértelmének és szervezőerejének nagy szerepe volt a gyár fejlődésében. Olyannyira, hogy az 1948-as államosítás után vezető tisztségétől megfosztották ugyan, de munkásküldöttség kereste fel otthonában, és kérte: térjen vissza munkahelyére, és vegyen részt a gyár irányításában. Számára nem volt közömbös az üzem sorsa, visszatért tehát a Dermatába, éjt nappallá téve dolgozott, s gyári íróasztala mellett érte utol a halál.

A háborús-politikai események meškítették Csendes Zoltán pesti tanulmányait. Átvészelve a háborút, a front átvonulását, végül az újjászerveződő Romániában, Temesváron a Műegyetemet végezte el, és ezzel párhuzamosan Kolozsvárra a Bolyai Egyetem közgazdasági fakultását.

A Bolyai Egyetem a Ferenc József Tudományegyetemtől nagynevű tanári kart örö-

költ, melynek sorában olyan professzorok oktattak, mint a közgazdaságban és filozófiában egyaránt elmélyült, Budapestről érkezett Kislégi Nagy Dénes, aztán Sövényházy Ferenc, a kereskedelmi és váltófog, és Rajty Tivadar, az üzemgazdaságtan tanárai. Csendes Zoltánnak a statisztikában a kiváló Venczel József professzor volt a mestere. 1948-ban a Bolyai Egyetemen közgazdasági doktorátust szerzett. Tájékozottságára, nyelvérzékére és szorgalmára vet fényt, hogy nyelvtudása kiegészítése végett önerőből elsajátította az akkor erősen szorgalmazott orosz nyelvet is. Tanulmányai mellett arra is szakított időt, hogy magára maradt baráti családokat látogasson és támogasson. Sokoldalúságára és fogékony-ságára jellemző, hogy minden időszéri kérdésben tájékozott volt, még a női divathoz is értett. Igaz, ez már a család érdeklődéséből és szakmai irányulásából is következett.

Sokirányú tehetsége, kiváló szakmai felkészültsége, nagy nyelvtudása szép jövőt ígért a fiatal Csendes Zoltánnak, ugyanakkor a politikai viszonyok függvényében sok változást és megpróbáltatást is tartogatott számára. Pályáját a statisztikai tanszék tanáráként kezdte a Bolyai Tudományegyetemen (1948–1951). Egy ideig a bukaresti közgazdaságtudományi főiskola tanára s a Központi Statisztikai Intézet igazgatója volt. Mindkettő szervezésében és tanmenetében vezető szerepet játszott. Bukaresti megbízatásaival párhuzamosan Kolozsváron az egy ideig a Bolyai Egyetemről leválasztott, önálló intézményként működő Jog és Közgazdasági Intézet tanáráként dolgozott. Csendes Zoltán meghatározó személyiségére, szaktudására és nélkülözhetetlenségére jellemző, hogy az ugyancsak statisztika-professzor, későbbi miniszterelnök Manea Mănescu minden lényeges szakmai kérdésben kikérte tanácsát. Bukaresti és kolozsvári fel-

adatkörének ellátása és órái megtartása érdekében fővárosi intézményei személygépkocsit biztosítottak számára, hogy felelős munkáit ingázással mind a két központban el tudja látni, és tanóráit meg tudja tartani. Szakértelmének és előadókészségének hála, órái mindig zsúfolt termekben, nagyszámú hallgatóság előtt zajlottak. Széleskörű elfoglaltsága sok törődéssel járt és nagy erőfeszítésbe került.

Mivel nem lépett be a kommunista pártba, 1954-ben bukaresti megbízatásai megszűntek, és Kolozsvárra helyezték. Csendes régi vágya teljesült, amikor szülővárosába jöhetett vissza, és a Bolyai Tudományegyetemre összpontosíthatta minden energiáját. Nagy szerepe volt abban, hogy a Jogi és Közgazdasági Intézet mint külön főiskola megszűntével a két kar korábbi intézménye, a kolozsvári magyar egyetem keretében működött tovább. Régi-új munkahelyén lelkesen dolgozott és nagy munkát végzett.

Tevékenységről szólván először oktatói munkáját szükséges kiemelniünk. Egyetemi professzorként széleskörű szakmai felkészültségével, világos és rendszeres előadásaival, pontosságával és lelkiismeretességével, igényességével és jóindulatával hívta fel magára a figyelmet, és vált diákjai kedves és megbecsült oktatójává és nevelőjévé. Nem kis szerepe volt abban, hogy a kar elől járt a gazdasági élet szakembereinek képzésében. Segítségével, tekintélyével és kapcsolataival több végzős bolyais diák került megfelelő beosztásba.

Éppily nagy fontosságú volt a szervezőmunkája is. Nemcsak a bukaresti statisztikai központi és nevelői intézmények tartoznak neki köszönettel, hanem szintúgy Erdély magyar egyeteme. Nemcsak oktatóként, hanem mint a Bolyai Tudományegyetem dékánja és prorektora áldozatos munkával szolgálta Uni-versitását. Nagy tudása, széles látóköre, bőse-

ges tapasztalata, jó emberismerete, született tapintata és jól ismert segítőkészsége játszott közre abban, hogy megbecsültté vált közgazdászok sora került ki a karról; közülük nem egy magas tisztségbe verekedte fel magát, és munkájával-eredményeivel bizonyított. A Bolyai Egyetemen is megbecsülést szerzett magának, és nemcsak mint szakember, hanem mint egyetemi vezető (dékán, prorektor) is kiemelkedett tudása, elvszerűsége, szervezőkészsége és embersége révén.

Tudományos munkássága is szépen indult. Tanulmányait nemcsak romániai, hanem magyarországi és szovjet folyóiratokban közzölte. A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdasági Kara munkatársainak társaságában az *Időszervi közgazdasági kérdések* című gyűjteményes munkában alapvető statisztikai tanulmánya jelent meg, melyet párhuzamosan németül is kiadtak. Egyeteme fennállásának 10 éves évfordulóján kiadott emlékkönyvben (1955) módszertani tanulmányt közölt.

Prorektori minőségében, perfektné tudása és szervezőereje alapján háritották rá, hogy a Bolyai Tudományegyetemnek a Victor Babeş Egyetemmel való „egyesítése”, magyarán: megszüntetése folyamatában a magyar vonalat képviselje. Ismeretes, hogy előzőleg Takács Lajost, a Bolyai Tudományegyetem rektorát 1959 februárjában Bukarestbe rendelték, és a pártvezetőség rávette az „egyesítés” elfogadására. Arra hivatkozva, hogy a Jogi és Közgazdasági Intézetben annakidején békés együttműködés alakult ki a román és magyar tanszemélyzeti tagok között, hazatérte után Takács rektor meggyőzte Csendest, hogy vállaljon szerepet az „egyesítés” végrehajtásában, és az egyesítendő közös egyetemen vállalja el a prorektori tisztséget. (Takács rektort Bukarestben vagy meggyőzték, vagy megfé-

lemlítették, hogy az „egyesítést” helyeselje, támogassa, és végrehajtásában segítkezzen. Mentségére legyen mondva, tettét később megbánta, sőt szembefordult a hatalommal). Munkatársai körében olyan vélemény is van, hogy a rektor aláíratott Csendessel egy nyilatkozatot. Ennek tartalmát nem ismerjük, de az akkori viszonyok alapján gyanítható, hogy az „egyesítésre” vonatkozhatott.

Az ún. egyesítés hónapjaiban nagyjából már sejtethető volt, de ma már világosan látjuk: 1959-ben nem a Babeş és Bolyai Egyetemek egyesítése volt a cél, hanem az önálló magyar egyetem felszámolása, romániai művelődésünk mért csapás, tudományosságunk fellegvárának megszüntetése, értelmiségünk gyengítése, melyben a román pártállam fő akadályt látott saját ultranacionalista, asszimilációs vonala érvényesítése útjában. Hasonló szellemben kellett megszerkeszteni az „egyesítési okmányt”, és erre a szerepre szemelte ki a pártvezetés Csendes Zoltánt, az akkor még létező Bolyai Egyetem prorektorát. A magyar egyetem többi vezetője vagy kibújt az ilyen természetű feladat, a „piszkos munka” alól, vagy illegális múltjukból örökölt tekintélyük miatt gátló tényezőnek tekintették őket a bukaresti párfőnökök. Csendes Zoltántól pedig Bukarest a „felsőbb hatalmasságok” előtti meghajlást, alkalmazkodást várt. Annál inkább, mert erre számára előzményt, példát szolgáltatott közvetlen környezete, családja.

Az egyetemi oktatók nem voltak döntéshozó tényezők, szinte csak kívülről láthatták az „egyesítés” egész menetét, mechanizmusát. Nem ismerhették pontosan, hogy milyen nyomásnak, fenyegetésnek, félrevezetésnek, micsoda machinációknak lehetett kitéve Csendes Zoltán prorektor a szemfényvesztő hatalom és gátlástalan diktatúra részéről. Hány álmatlan éjszakájába, minő lelki vívó-

dásába és szellemi erőfeszítésébe kerülhetett, hogy saját egyeteme és annak tanszemélyzete részére minél kedvezőbb szövegeket, pontokat foglaltasson bele abba a bizonyos „egyesítési okmányba”, melybe népünk érdekeinek pontosan ellenkezőjét akarta a megfélemlítés, a terror minden eszközének felhasználásával a kommunista hatalom.

Kétségtelen, hogy az egyesítési folyamatban Csendes prorektornak nagy szerepe volt, ez a rákényszerített feladat számára óriási lelki traumát jelentett, és mély meghasonlást okozott. Annál inkább, mert a végrehajtás folyamán prorektorunk világosan láthatta a Hatalom célját, magyarellenes tartalmát-nyegét és az abban neki szánt keserves, megalázó és hozzá nem méltó szerepet. Az „egyesítés” érdekében szervezett, napokon keresztül, reggeltől estig tartott gyűlések és megbeszélések, a végrehajtással megbízott Nicolae Ceauşescu megfélemlítő, terrorista eszközei olyan pokoli tényezők voltak, hogy Csendes Zoltán nem bírta tovább a testi, lelki és szellemi terhelést, és véget vetett életének (1959. május 5.).

Élete utolsó napját megelőző délután még hosszasan elbeszélgetett barátjával és munkatársával, Tenkei Sándorral. Csendes prorektor és az „egyesítési” folyamat megbízott végrehajtója világosan megmondta, hogy nem saját szándékából cselekedett, hanem felsőbb parancsnak engedelmeskedett. Józanul, nyugodtan és megfontoltan viselkedett. Barátjával megegyeztek, hogy másnap ismét találkoznak. Következett a tragikus éjszaka, és a találkozás elmaradt.

Öngyilkosságában közrejátszhattak családi okok, talán saját jövőjét is bizonytalannak ítélte meg, az igazi okot azonban a magyar egyetem vesztett ügye szolgáltatta. Mert nemcsak baráti köre, saját egyetemének tanszemélyzete, az egész magyar közvélemény helytele-

nítette, ítélte el egyetemünk felszámolását, hanem felesége is. Csendes és felesége harmonikus családi életet éltek, de az „egyesítés” keserű napjaiban az asszony férje vállalt szerepét nem helyeselhette. Barátnői, munkatársai és szomszédai a tanúk rá, hogy a férjét elvesztett Csendesné később mennyire hibásnak érezte magát a férjének tett szemrehányások és azokat követő öngyilkossága miatt. Az önvád volt a döntő tényező, hogy úgy határozott: követi férje példáját. Ami rövidesen meg is történt.

Mikor eltávozott közülünk, Csendes Zoltán mindössze harmincöt éves volt, szellemi ereje teljében. Eddigi életét az alapos felkészülés után javarészt oktató-szervező munka töltötte ki, az alkotás igazi virágkora még hátra volt. Csak azok a megmondható, akik ragyogó tehetségét, kitűnő felkészültségét és hivatástudatát ismerték, hogy milyen nagy személyiség élete és tevékenysége tört derékba. Azt, hogy távoztával mit veszített a felsőoktatásunk és tudományosságunk, népünk, sőt a mindenség is.

Csendes Zoltán végső elhatározására a példát Szabédi László öngyilkossága szolgáltatta. Szabédi megrázó temetésén a sok száz ember társaságában maga is részt vett, ahol az elhantolás után a tömeg mintegy tiltakozásképpen nem akart szétoszlani.

Mikor a prorektor úgy döntött, hogy végz magával, a rá jellemző tudományos pontossággal készített elő mindent. Felesége távollétét felhasználva, búcsúlevelet írt, melyekben tettét betegségével indokolta és leírta: miként szerezte be az életének véget vető szereket.

Csendes Zoltán Takács Lajosnak, a Bolyai Egyetem utolsó rektorának búcsúlevelet hagyott hátra. Levelében öngyilkosságát öröklött és megállíthatatlan bénulásos betegségével

indokolta. Magyarozatával nyilván hozzártartozóit, barátait és munkatársait akarta védeni-kímélni, hiszen a pártállam korában a politikai öngyilkosság bélyege a hozzá közel állókat is sújthatta volna. A valóságban azonban minden józanul gondolkodó ember tudta az igazi okot. Azt ugyanis, hogy az egyetem megszüntetésének alantas kifundálói és kegyetlen kikényszerítői kergették halálba. A diákság megnyugtatására a pártszervek felolvastatták az áldozatnak a rektorhoz intézett levelét, melyben tettét betegséggel indokolta. Az volt a pártutasítás, hogy a levelet gyűléseken hozzák a diákság tudomására. A diákvezetők azonban legtöbb esetben ezt nem tették meg. Nem, mert nagyon jól tudták prorektoruk öngyilkosságának valódi okát, és nem akartak hazugság terjesztői lenni.

A hatalom természetesen nem az igazi okot tárta a közönség elé; Csendes Zoltán öngyilkosságát egészségügyi okokkal magyarázta. Kollégái és kortársai azonban jól tudják, hogy Szabédi Lászlóval együtt Csendes Zoltán is a Bolyai Tudományegyetem felszámolásának áldozata. Mindketten egy törvénytelen, az erdélyi magyar nemzetiség ellen irányuló kulturális *genocidium*, a pártállam diktálta terror és megfélemlítés mártírjai.

Vladimir Tismăneanu 2006-ban az Államelnöki Bizottság által a román Parlamentben bemutatott jelentése a román kommunista diktatúra elemzése. Miután elmondja a magyar középiskolai oktatás lassú felszámolási folyamatát, a felsőoktatásra tér rá. Arra, hogy miként szüntették meg sorra a kolozsvári mezőgazdasági, zeneművészeti és képzőművészeti intézetekben a magyar oktatást, hogyan vitték végbe a marosvásárhelyi orvosi és gyógyszerészeti és színművészeti intézetek önálló magyar jellegének eltüntetését azzal, hogy román szekciókat szerveztek azokban,

hogy túlsúlyuk erőszakolásával a magyar tagozatot ellehetetlenítsék. Noha a Tismăneanu-jelentés a Babeş és Bolyai Egyetemek egyesítésében csak „a magyar nyelvű egyetemi oktatás korlátozását” látja, s nem emeli ki annak súlyos következményeit, elemzésének egy mondatában rámutat a folyamat lényegére: „A magyar anyanyelvű felsőoktatási intézmények egyesítési szándéka a hasonló román intézményekkel valójában asszimilációs stratégia volt... – írja. A magyarellenes pártállami erőszak elsődleges áldozata a Bolyai Tudományegyetem volt, melyben a román nacionalizmus mindvégig a magyar művelődés

legjelentősebb fellegvárát látta, s megszüntetését diadalként ünnepelte.

A romániai magyarság viszont szomorúan volt kénytelen tudomásul venni a történeteket. Vezetői többségükben a beléjük sulykolt pártfegyelemnek engedelmeskedtek, a tanszemélyzet pedig követte példájukat, egyesek legjobb esetben halvány kísérlettel próbálták menteni, ami még menthető. Erdély magyar egyetemének azonban voltak olyan vezető személyiségei, akik öngyilkosságukkal tiltakoztak.

Ilyen volt Szabédi László és Csendes Zoltán. Áldozatvállalásukkal beírták nevüket Erdély és népünk történetébe.

